

גיאוגרפיה כלכלית של ישראל - סיכום מהספר

מבוא ורקע היסטורי:

מאז קום המדינה חלו שינויים מרשימים בכלכלת ישראל. ממשק קטן המבוסס על חקלאות ומעט תעשייה מסורתית הפך המשק לגדול ומורכב, הכולל תעשייה מודרנית, עתירת ידע ורמת שירותים איכותית.

ה-תמ"ג (תוצר מקומי גולמי) גדל משנת 1950 עד לשנת 2000 פי 25.

שני תהליכים עיקריים המעצבים את הגיאוגרפיה הכלכלית של ישראל החל משנות ה-90 הם:

1. הקטנת המעורבות הציבורית (הממשלתית) והתחזקות כוחות השוק (יזמים פרטיים) (ראה פרוט בהמשך).
2. השתלבות המשק הישראלי בתהליך הגלובליזציה (פתיחות את הכלכלה העולמית והתחברות אליה).

פרוט והסבר על מעורבות ציבורית מול כוחות השוק:

מעורבות ציבורית	כוחות השוק (יזמים פרטיים)
<ul style="list-style-type: none"> התערבות הממשלה במשק מתבטאת בכמה דרכים: • בעלות שלמה או חלקית על מפעלים גדולים (כמו חברת החשמל) • קביעת מדיניות כלכלית כגון עידוד היצוא, הגבלות על מטבע חוץ. • פיקוח על הפעילות הכלכלית במשק כמו קביעת מחירי מוצרים ומכסות ייצור. • חלוקת תקציבים ומתן תמיכה כלכלית למפעלים. • הפעילות היא לטובת הציבור. • מאז קום המדינה מצטמצמת המעורבות הציבורית והחלה הפרטה של מפעלים בבעלות ממשלתית. 	<ul style="list-style-type: none"> • המשק פועל באופן חופשי ומבצע פעילות כלכלית ללא התערבות ופיקוח ממשלתי. • השוק מציע מוצרים ושירותים בכמות הנדרשת ובמחירי תחרות. • הפעילות היא לשם הגדלת רווחי היזמים הפרטיים. • כיו המגמה, בארץ ובעולם, היא להקטין את המעורבות הציבורית ולתת לשוק לפעול ביתר חופשיות.

רקע היסטורי

- עם הקמת המדינה וקליטת העלייה הרבה נוצר קושי כלכלי והוכרז על מדיניות חירום כלכלית "משטר הצנע" (הגבלת הצריכה של מוצרים חיוניים כמו מזון, ביגוד וכד'). הממשלה חילקה לתושבים קופונים - "נקודות" והקנייה נעשתה באמצעותם).
- בעשור הראשון למדינה התפתחו ענפי החקלאות והבנייה (כדי לספק מזון ודיור לעולים). פרי ההדר הפך לענף הייצוא הראשי.
- החל ממצאת שנות ה-50 הגיעו מענקים ממקורות חוץ וכן כספי השילומים מגרמניה. תוספת הון זו האיצה את הפעילות הכלכלית, העלתה את רמת החיים וגרמה להתפתחות התעשייה המקומית כמחליפת ייבוא.
- בעשור השני החל להצטמצם ענף החקלאות והתחזקו ענפי התעשייה והשירותים. בעיירות הפיתוח הוקמו מפעלי טקסטיל ומזון (ראה סיכום המאמר על "פיזור התעשייה בישראל). נבנו פרויקטים ממשלתיים גדולים כמו "המוביל הארצי" ו"מפעלי ים-המלח" שסיפקו תעסוקה רבה והביאו לתנופה.
- בשנת 1966 פרץ המיתון הכלכלי, משבר כלכלי קשה, שהסתיים עם תום מלחמת ששת הימים.
- בין שתי המלחמות (73-67) חלה צמיחה כלכלית מחודשת שהתבטאה ב: הקמת ישובים חדשים, סלילת דרכים, התחדשות העלייה, פיתוח אזור יהודה, שומרון ועזה, וכניסת כוח עבודה זול מהשטחים. התעשייה התחזקה וייצאה מוצרים לחו"ל. חוזקה התעשייה הביטחונית (בגלל אמברגו הנשק הצרפתי). החלו לקום מפעלים עתירי-ידע.
- לאחר מלחמת יום הכיפורים חלה האטה במשק עם אינפלציה דוהרת (כחלק ממשבר כלכלי עולמי-משבר האנרגיה). חל משבר חמור בענף החקלאות ובתעשייה הביטחונית, שבעקבותיו התחזקו התעשיות עתירות הידע.

- בשנות ה-90, עם העלייה הגדולה מבריה"מ והסכמי השלום עם ירדן, נוצרו אפשרויות כלכליות חדשות שמשכו משקיעים זרים והביאו לצמיחה מהירה של המשק ולסחר עם מרבית מדינות העולם. (המשקיעים הזרים פיתחו בארץ מפעלים בזכות ההון האנושי האיכותי הקיים כאן, התשתיות הטובות וההטבות שהוענקו ע"י הממשלה. לדוגמא – חברת "אינטל").
- מסוף שנות ה-2000 שוב מגיעה תקופת מיתון כלכלי

ענף התעשייה בישראל:

ענף זה התפתח מאד מאז קום המדינה והפך לאחד החשובים במשק הישראלי. ניתן למיין ענף זה לשתי קבוצות: **תעשיות מתקדמות** (תעשיות עילית והיי-טק) ו**תעשיות מסורתיות**, לפי רמתן הטכנולוגית.

תעשייה מתקדמת:

1. תעשיית טכנולוגיה עילית (היי-טק): אלקטרוניקה, כלי טיס, תקשורת אלקטרונית, תרופות, ציוד רפואי ומדעי.
2. תעשייה טכנולוגית מעורבת-עילית: כימיה, מכונות, ציוד חשמלי, וכלי הובלה (ללא כלי טיס).

תעשייה מסורתית:

1. תעשייה טכנולוגית מסורתית: מזון, משקאות, טקסטיל, הלבשה, עור, עץ, נייר, דפוס. (ענף הדפוס משתמש גם בטכנולוגיות מתקדמות).
2. תעשייה טכנולוגית מעורבת-מסורתית: כרייה וחציבה, מינרלים, גומי, פלסטיק, מוצרי מתכת.

נתונים מספריים לשנת 2000 לגבי התעשייה בישראל:

שיעור המועסקים בענפי הכלכלה השונים:

חקלאות – 2% מכלל המועסקים במשק.
 תעשייה – 18% (שיעור המועסקים בתעשייה המסורתית הוא הגבוה ביותר ובתעשיות עילית הוא הנמוך ביותר)

תשתיות ובנייה – 12.7%

שירותים עסקיים ופיננסיים – 15.2%

שירותים ציבוריים ואישיים – 33.9%

מסחר ושירותי אירוח ומסעדות – 18%

הייצור התעשייתי:

בשנת 2000 היוותה התעשייה כ-18% מסך כל התמ"ג. מאז שנות ה-90 גדל הייצור התעשייתי בעיקר בזכות ענפי התעשייה המתקדמים.

הייצוא התעשייתי:

תעשייה – 51% מכלל הייצוא (כאשר המובילה היא תעשיית ה-היי טק והאחרונה התעשייה המסורתית).

שירותים – 24%

יהלומים – 15%

תיירות – 8%

מעורבות הממשלה בתעשייה:

מעורבות זו מתבצעת בשני מקרים:

1. במצב של "כשל שוק" (כאשר השוק הפרטי אינו מצליח לספק שירותים או מוצרים חיוניים).
  2. כאשר הממשלה רוצה לקדם מטרות ציבוריות ולאומיות כגון: **פיתוח אזורי שוליים** (למשל הקמת מפעל "אינטל" בקרית-גת) או **פיתוח מפעלים גדולים** (כמו התעשייה הצבאית והתעשייה האווירית) שמשקיעים פרטיים אינם משקיעים בהם הון רב.
- המעורבות הממשלתית באה לידי ביטוי ע"י חקיקת חוקים כמו ה"חוק לעידוד השקעות הון" "חוק המו"פ" שבמסגרתם ניתנות הטבות למפעלים שהממשלה מעוניינת לקדם, בעיקר באזורי השוליים, ע"י מתן מענקים או פטור ממסים.
- לאור האמור לעיל, למעורבות הממשלתית יש השפעה על תפוסת מפעלי התעשייה בישראל. (רבע מהמפעלים נמצאים במחוז הצפון ובמחוז הדרום). למרות זאת, מרבית המפעלים מרוכזים במרכז הארץ – באזור הגלעין (ת"א, י-ם, חיפה). (כאן ההשפעה היא של כוחות השוק).

ענף החקלאות בישראל: (לא ללמד לחורף וקיץ תשע"ט)

מאז קום המדינה השתכללה מאד החקלאות הישראלית והחלה להשתמש באמצעים טכנולוגיים שתרמו הן **לעליה בכמות התוצרת והן להרחבת מגוון הגידולים**. (נוספו גידולים חדשים כגון כותנה, פרחים, פירות סובטרופיים – כאבוקדו ואפרסמון ובע"ח כמו יענים ותנינים).

כיום ירד חלקו של ענף החקלאות במשק.

נתונים מספריים:

- מספר המועסקים בחקלאות : 2.2% מכלל המועסקים.
- חלקה של החקלאות בייצוא בשנת 2000 : 2% מכלל ייצוא הסחורות
- חלקה של החקלאות בתמ"ג בשנת 2000 היה 2.4% מה-תמ"ג.
- בשנת 1950 כל הייצוא החקלאי היה **הדרים**. בשנת 2000 ורבו של הייצוא החקלאי הוא גידולי שדה וירקות (35%), פרחים (27%), פירות (13%), הדרים (12%), גידולים אחרים (13%). גידולי השדה גדלים בעיקר באזורי הצפון והדרום. הפרחים גדלים בעיקר במרכז ובדרום. ההדרים במרכז ובדרום והפירות בעיקר בצפון הארץ.

המעורבות הממשלתית בענף החקלאות הולכת ומצטמצמת. בעבר הייתה החקלאות עניין מרכזי בהתיישבות היהודית ובהגשמת הציונות. חלק גדול מהישובים החקלאיים הוקמו באזורי השוליים ובאזורי הספר (הקרובים לגבול).

משך שנים רבות הגנה הממשלה על החקלאים ע"י פיקוח על מחירי המוצרים החקלאיים, קבעה מכסות ייצור ושילמה סובסידיות לחקלאים..

בשנים האחרונות צומצמה מעורבות הממשלה. המכסות בוטלו וכיום יכולים החקלאים לגדל כפי יכולתם ורצונם. תנאי השוק והרווחיות מכתיבים אם לגדל מוצר מסוים. למרות זאת נהנים החקלאים, גם כיום, מהטבות שונות כגון: הקלות במחירי הקרקע והמים, עזרה בהקמת חממות ותמיכה כספית בנטיעת מטעים. ענף החקלאות נהנה ממו"פ מפותח שתורם להישגים המרשימים ביבולים ובסוגי הגידולים.

הטכנולוגיה בשרות החקלאות:

1. **אוטומציה בענף הבקר לחלב** – הוכנסו מכוני חליבה ממוחשבים שהביאו לגידול בתנובת החלב. (ישראל מחזיקה בשיא עולמי לתנובת חלב לפרה – כ-10,000 ליטר לפרה בממוצע לשנה).
2. **השקיה בטפטפות** – זוהי מערכת חסכונית ויעילה. הצמחים מקבלים מים מהטפטפות ישירות לשורשים. הטפטפות מחוברות למערכת ממוחשבת המפקחת על כמות המים ועל חומרי הדישון וההדברה.
3. **גידול בחממות** – גם החממות מבוקרות ע"י מחשב. ניתן לגדל בהן צמחים רבים על שטח מצומצם. ניתן להשיג שליטה ובקרה על הטמפרטורה, הלחות, ההשקיה והדישון, האור, התאורה ועוד. כמות היבול גדולה מהרגיל. ניתן לכוון את זמן ההבשלה ולספק מוצרים חקלאיים לאורך כל השנה ללא תלות בעונת הגידול. (ענף הפרחים גדל בעיקר בחממות ומספק פרחים לחו"ל, בעונת החורף, לקראת חג המולד).
4. **גידול דגים בבריכות חממה** – בריכות כאלה פותחו לאחרונה בנגב ובערבה. משתמשים בהם במים מליחים וחמים הנשאבים מהאקוויפר. חלק מהבריכות מקורה בכיסויי פלסטיק המונעים התאדות המים וחוסכים במים. המים מוחלפים ועוברים סינון מיוחד לשימוש חוזר לצורך חיסכון.
5. **פיתוחים ביו-טכנולוגיים** - משמשים לפיתוח זנים חדשים באמצעים גנטיים ולטיפול במחלות ומזיקים. הזנים החדשים (אשכולית אדומה, אבטיחים ללא גרעינים) עמידים יותר בפני מחלות ומניבים יכול רב יותר.

המשבר בחקלאות:

מאז שנות ה-80 נקלעה החקלאות למשבר שנגרם מהסיבות הבאות:

1. ירידה במחירי התוצרת החקלאית – עקב הצפת השוק בהיצע רב המתאפשר הודות לטכנולוגיות החדשות.
2. צמצום מעורבות הממשלה בתמיכה בחקלאים.
3. התחזקות כוחות השוק והגברת התחרות עם חקלאות מיובאת מחו"ל שזולה יותר.
4. משבר הקיבוצים והמושבים שנקלעו לחובות ענק ולזעזועים.
5. משבר המים – רצף שנים שחונות וירידת מפלס הכנרת גרמו לצמצום במכסות המים לחקלאים ולעליית מחירי המים.
6. יבוא רב של מוצרים חקלאיים (דגנים, סוכר, בשר) – מקטינים את אפשרויות היצוא החקלאי.
7. ישובים חקלאיים רבים שנקלעו למשבר מחפשים מקורות פרנסה אחרים כגון: מפעלי תעשייה, בתי הארחה, מרכזי קניות – וכל זה על קרקע חקלאית.

פתרונות לעתיד:

- כדי לשרוד, יש לעבור לגידולים הצורכים מעט מים. יש להרחיב את השימוש במי קולחין (מים מטוהרים) ולפתח גידולים ייחודיים שיש להם ביקוש (כמו חקלאות אורגנית).
- ישנה מחשבה להפסיק להתמקד באספקת מזון ובמקום זה לפתח את ייצוא הידע וייצוא מוצרי תעשייה חקלאיים. לפתח זנים חדשים, למכור זרעים, תרופות, לייצא חומרי דישון והדברה. מדינות רבות כבר רוכשות מישראל פרויקטים חקלאיים ונעזרות בה בתכנון חקלאי.
- ייצוא מערכות השקיה, ציוד חקלאי, זרעים, שתילים, דשנים.
- רעיון נוסף הוא לשמר את החקלאות כדי לשמור על איכות הסביבה ולא להיכנע לכוחות השוק ולכרישי הנדל"ן החומדים את הקרקע החקלאית לצורכי בנייה, מגורים, מסחר ונופש. אם החקלאות תיעלם, ייעלמו גם השטחים הפתוחים והירוקים.

ענף המסחר בישראל: (לא ללמד לעומק רק כמושג)

זהו ענף דינאמי המתפתח במהירות עקב העלייה ברמת החיים והגידול בצריכה וכן בגלל מגוון המוצרים החדשים הנכנסים לשוק וריבוי שעות הפנאי (המאפשרים להסתובב בקניונים ולקנות...). הענף מבוסס על יזמים פרטיים הגורמים להתפשטות מרכזי קניות גדולים (קניונים) על חשבון שטחים פתוחים. הקניונים הוקמו בשולי הערים. מרכזים מסחריים הוקמו בצמתי דרכים ובאזורים כפריים. הקניונים מושכים קהל רב ומאפשרים לרכז את הקניות במקום אחד. החנויות הגדולות (כמו ה"משביר - לצרכן", "הום- סנטר", "אופיס דיפו" וכד') משמשות "חנויות עוגן" בקניונים ובמרכזי המסחר ומושכות את רוב הלקוחות. החנויות האחרות נהנות מכך. הקניון הראשון בארץ הוא "קניון איילון" ברמת-גן שהוקם ב-1987. כיום מצויים כ-150 מרכזים מסחריים. המרכזים המסחריים נחלקים לשלוש קבוצות: מרכז שכונתי, מרכז עירוני (קניון), ומרכז אזורי – מרכז גדול במיוחד המתפרס על שטח עצום ובו מחסני ענק (כמו "פאור-סנטר" בבאר-שבע).

השפעת הקניונים ומרכזי המסחר על הערים והכפרים:

1. מרכזי הקניות פגעו מאד במסחר שהתנהל ברחובות הראשיים של הערים השונות. (במערי"ם).
2. כוחות השוק (היזמים והקונים) מעודדים את התרחבותם של מרכזי הקניות אל האזורים הכפריים, על חשבון שטחים פתוחים החיוניים לאיכות הסביבה.

כלכלת ישראל והכלכלה הגלובלית ("הגלובליזציה") (ללמד)

הסבר על תהליך הגלובליזציה:

זהו תהליך כלל עולמי שבו אנשים, הון, סחורות ורעיונות עוברים במהירות ממקום למקום מבלי שהמרחק או הגבולות שבין המדינות יעכבו אותם. כך נוצר מעין שוק גלובלי (עולמי) אחד שיש לו השפעה על הכלכלה, הפוליטיקה והחברה ברוב מדינות העולם. תופעת הגלובליזציה התפתחה במהירות הודות לטכנולוגיות התקשורת החדשות והמהירות (טלקומוניקציה, אינטרנט וכד'). מדינות רבות צמצמו את ההגבלות על ייבוא ופתחו את מוצריהם לתחרות בינלאומית. הכלכלה הגלובלית מובלת ע"י ארגוני-על כלכליים כמו: "ארגון הסחר העולמי" ו"חברות רב-לאומיות" ("מיקרוסופט", "מקדונלדס"...). גם ה"איחוד האירופאי" הוא דוגמא לשיתוף פעולה כלכלי-פוליטי בקנה מידה רחב. הנהנות העיקריות מהגלובליזציה הן בעיקר המדינות המפותחות. הגלובליזציה יוצרת תלות כלכלית בין המדינות ומשבר כלכלי באחת מהן יכול להפוך למשבר כלל עולמי. לאחרונה נשמעות טענות שתהליך הגלובליזציה גורם לקשיים מרובים, בעיקר לאוכלוסיות חלשות ולמדינות עניות.

הטענות כנגד הגלובליזציה:

- החברות הרב-לאומיות משקיעות רק מעט מרווחיהן בפיתוח כלכלת המדינות העניות שבהן הן פועלות. רוב הרווחים חוזרים למדינות האם.
- חברות רב-לאומיות מעסיקות במפעליהן שבעולם המתפתח ילדים ונשים בתנאי עבודה קשים. הן סוגרות מפעלים בהתאם לאינטרסים שלהן ומותירות אבטלה רבה.
- הגלובליזציה מגדילה את הקיטוב בין עשירים לעניים.
- ההון הרב הנצבר ע"י החברות הרב-לאומיות מעניק להן כוח פוליטי רב וביכולתן להשפיע על ממשלות.
- הגלובליזציה משנה את התרבות ואת המנהגים המקומיים.
- היא גורמת לנזקים סביבתיים ע"י ניצול יתר של משאבים (כמו כריתת יערות הגשם לניצול העץ). החברות הרב-לאומיות מייצרות פסולת רבה וכשהן עוזבות את המקום הן מותירות הרס רב והזנחה.

ישראל והגלובליזציה:

עם קום המדינה הוטלו הגבלות על היבוא ע"י מכסים, כדי להגן על תוצרת הארץ ולמנוע אבטלה. במהלך השנים חל שינוי והשוק הישראלי נחשף, יותר ויותר, לייבוא סחורות מחו"ל. בשנות ה-90 קיבל התהליך תאוצה והממשלה ביצעה רפורמות כלכליות להתאמה לכלכלה הגלובלית שכללו:

1. הסרת מכסים והגבלות על הייבוא – נחתמו הסכמי "סחר חופשי" עם מדינות רבות
2. הוסרו ההגבלות על מטבע חוץ (מט"ח).
3. בוצעה הפרטה של גופים כלכליים (בעיקר בבעלות הממשלה).

ה"הון האנושי" (כוח אדם משכיל ומיומן) בישראל עורר התעניינות בעולם ותהליך השלום תרם להגברת האמון בכלכלה הישראלית. לארץ החלו להגיע משקיעים זרים שמשכו בעקבותיהם חברות רב-לאומיות שרכשו חברות ישראליות. גם חברות ישראליות מסוימות הפכו לחברות רב-לאומיות ("דלתא"). כתוצאה מכך הייתה צמיחה כלכלית מהירה. החל משנת 2001 חלה האטה כלכלית גלובלית, שהשפיעה גם על ישראל. הדבר התבטא בירידה בהשקעת הון זר בארץ וירידה בייצור ובייצוא. חלה גם ירידה בתמ"ג.

התעשייה הישראלית והגלובליזציה:

- תהליך הגלובליזציה גרם לשינויים בתעשייה הישראלית. מבנה התעשייה השתנה, הייצוא גדל, נוצרו קשרים כלכליים בינלאומיים והתרחשה מהפכת ה-היי-טק.
- היקף התעשייה המסורתית הולך ומצטמצם עקב חשיפה לייבוא מתחרה, דבר שגרם לסגירת מפעלים או התמזגותם עם חברות בינלאומיות (כמו המיזוג בין "אסם" הישראלית ל-"נסטלה").
  - התעשייה המתקדמת – ה-היי-טק, הולכת ומתחזקת ותורמת את עיקר הייצוא התעשייתי.
  - נוצרים קשרים כלכליים בינלאומיים בישראל, וחברות רב-לאומיות רבות הקימו סניפים וחברות-בת בארץ (כמו: "אינטל", "מוטורולה", "מיקרוסופט").
  - מהפכת ה"היי-טק" היא השלב הבולט ביותר בתעשייה הישראלית בעידן הגלובליזציה. צמיחתה המהירה שינתה את מעמדה הכלכלי של ישראל בעולם, וכיום היא מרכז חשוב לפיתוח מוצרים ותוכנות. **המוצרים שישראל מצטיינת בהם במיוחד הם: תקשורת מרחוק, אבטחת מידע, הדפסות אלקטרוניות, ביו-טכנולוגיה, ציוד רפואי ועוד.**
  - מפעלי ה-היי-טק נוטים להתקבץ והם מצויים במטרופולינים הגדולים: ת"א, חיפה ו-ם. הם קרובים לריכוזי האוכלוסייה, לאוניברסיטאות ומוסדות המחקר ובהן מצויים ההון הפיננסי והאנושי.
  - חברות ה-היי-טק מתחילות את דרכן כ"חברות הזנק" ("סטארט-אפ") המוקמות ע"י יזמים בעלי רעיונות. חברות הזנק שהצליחו, נמכרו במחירים גבוהים לחברות בארץ ובעולם עם תום סיום שלב המו"פ.
  - ההשקעה בתעשייה ה"היי-טק" היא ברמת סיכון גבוהה ולכן הוקמו חברות "הון סיכון" המגייסות כסף ממשקיעים שונים למימון שלב המו"פ.
  - הודות לתהליך הגלובליזציה רשומות חברות ישראליות רבות בבורסות שונות בעולם.

התנאים שעודדו את התפתחות תעשיות ה"היי-טק" בישראל:

1. קיומו של "הון אנושי".
2. תשתית מדעית מפותחת.
3. השקעות גדולות במו"פ.
4. התעשיות הביטחוניות והצבאיות שימשו "חממה" למפעלי "היי-טק" אזרחיים.

5. חתימת הסכמי סחר עם שני הגושים הכלכליים הגדולים בעולם – ה"איחוד האירופאי" וה"ארגון הכלכלי של צפון-אמריקה" (NAFTA- North American Free Trade Agreement הכולל את ארה"ב, קנדה ומקסיקו).

בסוף שנת 2000, לאחר תקופת פריחה, החל משבר בתעשיית ה"היי-טק" בישראל. כיום ישנה התאוששות.

ענף המסחר בישראל והגלובליזציה:

גם ענף המסחר בישראל נחשף לתחרות בינלאומית בעקבות הגלובליזציה. התחרות השפיעה על הפעילות המסחרית של ישראל בכמה תחומים:

1. רשתות שווק בינלאומיות חדרו לשוק המקומי (כמו: "בנטון", "זארה" ועוד...).
2. מחירי המוצרים המקומיים והמיובאים ירדו בגלל התחרות ביניהם.
3. התפתחה תרבות מסחר חדשה (כולל שיטות שיווק חדשות).
4. צמחו מרכזי מסחר גדולים (קניונים).
5. סחר החוץ של ישראל גדל בעקבות פתיחת שווקים רבים לסחורות ישראליות. כמו כן גם הייבוא גדל. הפער בין היבוא לייצוא (הגרעון המסחרי) הצטמצם מאד וכיום ערך הייבוא גדול רק במעט מערך הייצוא. להלן טבלה המפרטת את מרכיבי הייבוא והייצוא של ישראל:

מרכיבי הייבוא בשנת 2000	מרכיבי הייצוא בשנת 2000
חומרי גלם – 51%	תעשייה – 51%
מכונות, משאיות, אניות, מטוסים – 21%	שירותים – 24%
מוצרי צריכה: מזון, משקאות, הלבשה... – 16%	יהלומים – 15%
דלק – 12%	תיירות – 8%
	חקלאות – 2%

ענף השירותים בישראל והגלובליזציה:

מספר המועסקים בענף זה גדל במהירות ומשקלו בכלכלה הוא הגדול ביותר. הוא מורכב מ**שירותים אישיים** (ספרים, חייטים, שענים... וכד'), **שירותים ציבוריים** – (בריאות ורווחה, חינוך, ביטחון...) ו**שירותים יצרניים** – (בנקאות ופיננסים, יעוץ משפטי, ביטוח, מו"פ...)

לתהליך הגלובליזציה הייתה השפעה רבה על **השירותים היצרניים**, בעיקר הפיננסיים. חשיבותם הולכת ועולה והם הפכו ל**מובילי הגלובליזציה**. חברות עסקיות ישראליות משתלבות בחברות רב-לאומיות. השירותים היצרניים מתקבצים יחד והופכים למרכזי עסקים גדולים. הם נוטים להתקבץ במטרופולינים (ת"א – רמת-גן, בהן מצויה הבורסה, הנהלות הבנקים, חברות להשקעות ועוד...). העיר תל-אביב הפכה למוקד גלובלי המרכז את הקשרים בין הכלכלה הישראלית לכלכלה העולמית.

ענף התיירות בישראל והגלובליזציה:

התיירות היא אחת התופעות הבולטות של תהליך הגלובליזציה. גורמים רבים מאיצים את הגידול בתיירות:

1. עלייה ברמת החיים.
2. גידול בשעות הפנאי.
3. גידול בתיירות עסקית.
4. זרימת מידע.
5. שיפור באמצעי התחבורה והוזלת מחירי הטיסות.
6. הקלה במעברים בין מדינות.
7. הקמת מערכת הזמנות בין-לאומית.

בישראל מורגשת עלייה **בתיירות הנכנסת, בתיירות היוצאת ובתיירות הפנים**. ישראל מציעה לתיירים: מקומות קדושים, אתרי נוף וארכיאולוגיה, אתרים היסטוריים, אתרי מרפא, תרבויות מיוחדות. מעורבות המדינה רבה מאד בענף התיירות ומתבטאת בפיתוח תשתיות תחבורה ובפיתוח אתרים. הממשלה מעניקה מעמד של "מפעל מאושר" ליזמים הרוצים לפתח אתרי תיירות או תשתיות אירוח ומסעדות – ומעניקה להם תמיכה.

מאפייני התיירות הנכנסת:

- תרומתה להכנסות במטבע חוץ רבה.
- הענף סובל מתנודות בגלל המצב הביטחוני.
- בארץ יש מגוון גדול של גורמי משיכה לתיירות נכנסת (צליינים, חופשה ונופש, תיירות יהודית ובקורי קרובים מחו"ל).
- יעדי תיירות מועדפים בישראל: ירושלים, אילת, תל-אביב, טבריה והכנרת, נתניה, ים-המלח.

מאפייני התיירות היוצאת:

- תהליכי הגלובליזציה עודדו את תנועת היוצאים מהארץ.
- אנשי עסקים רבים יוצאים לחו"ל לעתים תכופות.
- מדינות רבות פתחו שעריהן למטייל הישראלי (גם מדינות ערביות כמו מרוקו).
- מחירי הטיסות הוזלו.
- צעירים רבים יוצאים לטיול ש"אחרי הצבא" (תרמילאים) – בעיקר לדרום אמריקה והמזרח הרחוק.

מאפייני תיירות הפנים:

- נמצאת במגמת עליה כתוצאה ממספר גורמים:
- עלייה ברמת החיים וברמת ההכנסה.
  - ריבוי שעות הפנאי.
  - חופשות מאורגנות של מקומות העבודה.
  - התפתחות ענף האירוח הכפרי (צימרים).
  - יעדי תיירות הפנים הם: אילת, ים-המלח והכנרת.
-